

ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ ΥΠΟΧΡΕΩΣΗ ΚΑΙ ΚΑΘΗΚΟΝ Ἡ ΕΥΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΔΩΡΕΑ;

Του Πρωτοπρ. Ελευθερίου Π. Χαβάτζα

Είναι γεγονός ότι πολλές ευκαιρίες της εκκλησιαστικής μας ζωής τις εκλαμβάνουμε ως υποχρεώσεις και καθήκοντα, ενώ είναι ευλογίες και δωρεές για την πνευματική μας πρόοδο και ταυτόχρονα για την ψυχική μας ανακούφιση, αποφόρτιση και υγεία. Έτσι συμβαίνει συχνά και με το Μυστήριο της Μετανοίας και Εξομολογήσεως.

Η αγάπη του Θεού, γνωρίζοντας την ανθρώπινη ατέλεια, μας έδωσε τη δυνατότητα μέσα από το Μυστήριο να ανανεώνουμε την κάθαρση που μας πρόσφερε το πρώτο Μυστήριο του Αγίου Βαπτίσματος, έτσι ώστε ανανεωμένοι πάντοτε να ζούμε μέσα στην αγάπη του Θεού.

Ταυτόχρονα, με το Μυστήριο της Μετανοίας, ελευθερωμένοι κάθε φορά από ενοχές και τύψεις, να έχουμε ψυχική υγεία και να προχωρούμε στο αγώνισμα της χριστιανικής ζωής, ευχαριστώντας τον Θεό, διότι μας καθαρίζει τη συνείδηση.

A. ΤΟ ΜΥΣΤΗΡΙΟ ΤΗΣ ΜΕΤΑΝΟΙΑΣ-ΣΥΣΤΑΣΗ ΚΑΙ ΕΝΤΟΛΗ ΤΟΥ ΑΝΑΣΤΗΜΕΝΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Το μυστήριο δεν είναι ανθρώπινη επινοήση, αλλά δωρεά του Αναστημένου Χριστού μας, εντολή στους Μαθητές Του μετά την Ανάσταση.

Η μια εντολή είναι η Ιεραποστολή («καθώς απέσταλκέ με ο Πατήρ καγώ πέμπω υμάς») και η δεύτερη, αυτή που μας ενδιαφέρει εδώ, είναι η άφεση των αμαρτιών στους μετανοούντες: «αν τινων αφήτε τας αμαρτίας, αφιένται αυτοίς, αν τινων κρατήτε, κεκράτηνται» (Ιω. κ', 20-23).

Αυτή την εντολή και εξουσία «του δεσμεύν και λύειν», του να συγχωρούν ή όχι τις αμαρτίες των ανθρώπων, που έδωσε ο Κύριος στους Αποστόλους και στους διαδόχους τους, στους ποιμένες της Εκκλησίας μας, τη θυμίζει επίσης ο λόγος του Κυρίου στον Απόστολο Πέτρο και σε όλους τους Αποστόλους: «όσα εάν δήσητε επί της γης έσται λελυμένα εν τω ουρανώ» (Ματθ. ιστ', 19 και ιη', 18).

Έτσι το Μυστήριο της Μετανοίας είναι η μεγάλη δωρεά του Κυρίου Μας, που μας δόθηκε για να ανανεώσουμε την κάθαρση που μας πρόσφερε το Άγιο Βάπτισμα. Βάπτισμα και Μετάνοια είναι Μυστήρια άρρηκτα συνδεδεμένα, στα οποία, και στα δύο, αναφέρεται η ευχή της Αναφοράς στη Θεία Λειτουργία: «εκ του μη όντος εις το είναι ημάς παρήγαγες και παραπεσόντας ανέστησας πάλιν».

B. ΟΙ ΚΛΗΡΙΚΟΙ – ΕΝΤΟΛΟΔΟΧΟΙ – ΕΡΓΑΤΕΣ ΣΤΗ ΔΙΑΚΟΝΙΑ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΕΩΣ

Προϋπόθεση πρώτη για την αυθεντική τέλεση του Μυστηρίου είναι η ύπαρξη του Εξομολόγου, Επισκόπου ή Πρεσβυτέρου εντεταλμένου, ο οποίος είναι ο «διάκονος της καταλλαγής», της συμφιλίωσής μας με τον Θεό. «Ο καταλλάσων κόσμον εαυτώ», εκείνος δηλαδή που συμφιλιώνει τον κόσμο με τον Θεό, είναι ο ίδιος ο Ιησούς Χριστός με την Ενανθρώπηση, τη Σταύρωση και την Ανάστασή Του. Ο ίδιος όμως ο Κύριος «έδωκεν ημίν (γράφει ο Απ. Παύλος) την διακονίαν της καταλλαγής» (Β' Κορ. ε', 18-19). Και δια των Αποστόλων στους διαδόχους τους και σε όλους τους Κληρικούς.

Στους Κληρικούς έδωσε την εξουσία του δεσμεύν και λύειν τας αμαρτίας, θα επιμείνει και ο ιερός Χρυσόστομος, εξουσίαν «ην ούτε αγγέλοις, ούτε αρχαγγέλοις έδωκεν ο Θεός» (Περι Ιερωσύνης Ι, 5).

Γ. ΣΥΝΕΙΔΗΤΗ ΠΡΟΣΕΛΕΥΣΗ ΤΩΝ ΠΙΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ

Είναι η δεύτερη προϋπόθεση για μια σωστή Εξομολόγηση. Η ελεύθερη απόφαση του πιστού να εκφράσει τη μετάνοια του και να δεχθεί την άφεση. Είναι ανάγκη να σημειώσουμε ότι ο Εξομολόγος δεν είναι εισαγγελέας ή ανακριτής για να ψάχνει. Θα βοηθήσει βέβαια τον εξομολογούμενο, θα τον ενθαρρύνει, θα του επιστήσει – αν χρειάζεται – τη σοβαρότητα του Μυστηρίου και τη μεγάλη ευεργεσία του Θεού στην άφεση των αμαρτιών, θα τον ευαισθητοποιήσει να καταθέσει τις οποίες αμαρτίες τον χωρίζουν από τον Θεό. Σε καμιά όμως περίπτωση δεν θα παραβιάσει την ελευθερία του εξομολογούμενου. Θα προσπαθεί να κινητοποιεί την ελευθερία, που ενεργοποιεί το «κατ' εικόνα», για να κατορθώνει το «καθ' ομοίωσιν» με την προαίρεση του ο πιστός, σύμφωνα με τον άγιο Γρηγόριο Νύσσης (ΕΠΕ 5, 394, βλ. και Ιερομ. Γρηγορίου: «Η Ιερά Εξομολόγησις, 1997, σελ 15.)

Στην ελεύθερη προαίρεση του ανθρώπου απευθυνόμενος ο Θεός προτρέπει: «Ίδού δέδωκα προ προσώπου σου την ζωήν και τον θάνατον, το αγαθόν και το κακόν... την ευλογίαν και την κατάραν εκλέξει την ζωήν, ίνα ζήση συ και το σπέρμα σου...» (Δευτέρ. α, 15-19).

Η ζωή και η συγγώμη μας χαρίζεται από τον Θεό «πάλιν και πολλάκις», «έως εβδομηκοντάκις επτά», ατελείωτα. Εξαρτάται από την προαίρεσή μας αν θα τη δεχθούμε, με ελευθερία και μετάνοια.

Δ. ΤΑ ΣΤΑΔΙΑ ΣΤΗΝ ΕΠΙΤΕΛΕΣΗ ΤΟΥ ΜΥΣΤΗΡΙΟΥ ΕΙΝΑΙ ΤΡΙΑ: ΜΕΤΑΝΟΙΑ – ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗ – ΑΦΕΣΗ

Έχοντας τον εντεταλμένο Κληρικό – Εξομολόγο και την ελεύθερη και συνειδητή προσέλευση του πιστού, το Μυστήριο θα διανύσει τρία στάδια: Πρώτο στάδιο είναι η μετάνοια: «Η προς τον Θεόνεπάνοδος», όπως γράφει ο άγιος Ιωάννης ο Δαμασκηνός (Migne 94, 976 Α).

Η Μετάνοια που πηγάζει από εσωτερική θλίψη και συντριβή της ψυχής για τα οποία αμαρτήματα και συνδυάζεται με τη σταθερή απόφαση για διόρθωση.

Γράφει σχετικά ο Μ. Βασίλειος: Δεν εξομολογείται πραγματικά εκείνος που λέει ένα απλό «ήμαρτον»-αμάρτησα, ενώ επιμένει στην αμαρτία. Εξομολογείται πραγματικά εκείνος που μίσησε την αμαρτία.(Βλ. Δογματική Χήστου Ανδρούτσου, Εκδ. Β', σελ. 381 σημ. 2).

Αυτή η ουσιαστική Μετάνοια ξεκινάει από την πίστη και την αγάπη στον Θεό και όχι από φόβο. Ο φόβος για τις ποινές, γράφει ο Χρήστος Ανδρούτσος, «καθ' εαυτόν δεν δύναται να θεωρηθή ως η κατάλληλος προς δικαίωσιν συνθήκη» (οπ. π.).

Θα λέγαμε ότι ο Εξομολόγος, όπου συναντά το φόβο, θα πρέπει να βοηθήσει τον πιστό να κατανοήσει την αγάπη του Θεού-Πατέρα, που προσδοκά με αγάπη το παιδί Του, όπως ο Πατέρας στην παραβολή του Ασώτου. Η ειλικρινής μετάνοια, λοιπόν, είναι το πρώτο στάδιο και η προϋπόθεση για το δεύτερο.

Δ ε ύ τ ε ρ ο σ τ ά δ ι ο μετά την ειλικρινή μετάνοια είναι η Εξομολόγηση.

Είναι η απόφαση που γίνεται πράξη: Πατέρα μου, αμάρτησα. Η εφαρμογή έχει οδύνη, αλλά και θεραπεία. Ο Εξομολόγος πρέπει να γνωρίσει τα αμαρτήματα, αλλά και να διαγνώσει τη διάθεση του εξομολογούμενου. Η απλή παράθεση αμαρτημάτων (για τα οποία μάλιστα καυχώνται συχνά οι άνθρωποι), χωρίς συντριβή και μετάνοια, δεν είναι Εξομολόγηση που απαιτείται.

Τρίτο στάδιο είναι η άφεση των αμαρτιών και η απόλυση του εξομολογηθέντος από τον ιερέα. Ο ιερέας, με την αυθεντική «εξουσία» που έχει από τον ιδρυτή της Εκκλησίας, είναι ο κριτής. Διαφέρει βέβαια από τον κοσμικό δικαστή, ο οποίος εκδίδει απόφαση άλλοτε αθωωτική και άλλοτε καταδικαστική. Ο ιερέας δεν εκδίδει καμιά κ α τ α δ ι κ α σ τ ι κ ή α π ό φ α σ η, όπως γράφει ο καθηγητής Ανδρούτσος. Και η τυχόν αναβολή της αφέσεως από τον ιερέα έχει σαφώς και μόνο θεραπευτικό χαρακτήρα, για να οδηγήσει τον πιστό στην πλήρη θεραπεία.

Η άφεση δε των αμαρτιών δεν είναι μια άρση της ενοχής ψυχολογικού ή ηθικού χαρακτήρα, αλλά κάθαρση και αγιασμός και – επειδή είναι αγιασμός και κάθαρση – προκύπτει και η άρση της ενοχής και η απελευθέρωση του μετανοούντος από τα σχετικά συμπλέγματα. Ο στόχος είναι πάντα η κάθαρση, ο αγιασμός, η συνεχής ανανέωση της υιοθεσίας μας από τον Θεό και η μετοχή μας στην κοινωνία του Θεού.

Ε. ΥΠΑΡΧΟΥΝ ΑΣΥΓΧΩΡΗΤΕΣ ΑΜΑΡΤΙΕΣ;

Δεν υπάρχει αμαρτία που κατατίθεται στην Εξομολόγηση με τρόπο γνήσιο και με αξία και ειλικρινή μετάνοια που να είναι ασυγχώρητη (Ιερομ. Γρηγορίου, Η Ιερά Εξομολόγησις, σελ 194).

Ο Άσωτος στην παραβολή δεν πρόλαβε καλά – καλά να πεί το «Πάτερ ήμαρτον» και ο πατέρας «επέπεσεν απί τον τράχηλον αυτού», «κατεφίλησεν αυτόν» και τον αποκατέστησε καλύτερα από πριν φύγει.

Αμαρτία που έχει εξομολογηθεί, διαγράφεται, διαβάζουμε και στην Ασκητική γραμματεία.

Η βλασφημία κατά του Αγίου Πνεύματος, που δεν θα συγχωρηθεί, όπως ο Κύριος λέγει (Ματθ. ιβ΄, 31), δεν είναι παρά μόνον η αμετανοησία, η έλλειψη διάθεσης για μετάνοια, η άρνηση του ανθρώπου να δεχθεί τους καρπούς του Μυστηρίου της Μετανοίας.

Δεν υπάρχει λοιπόν ασυγχώρητη αμαρτία. Δεν δικαιολογείται καμιά απελπισία στον πιστό. Ο πιστός δεν δικαιούται να απελπίζεται. Η απελπισία είναι η μεγάλη επιτυχία του Διαβόλου. «Είσαι τελώνης; Μπορείς να γίνεις ευαγγελιστής. Είσαι βλάσφημος; Μπορείς να γίνεις Απόστολος. Είσαι ληστής; Μπορείς να ληλατίσεις τον Παράδεισο» γράφει ο Ιερός Χρυσόστομος. (Βλ. Ιερομ. Γρηγορίου, οπ. π., σελ. 147).

ΣΤ. ΠΡΟΦΑΣΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΑΠΟΦΥΓΗ ΤΗΣ ΕΞΟΜΟΛΟΓΗΣΗΣ

α) Πολλοί προβάλλουν ως δικαιολογία την αναξιότητα των κληρικών. Η δικαιολογία είναι χωρίς κανένα στήριγμα. Πρώτον, διότι οι κληρικοί είναι αρμόδιοι, όπως γράψαμε παραπάνω. Αρμόδιοι, αφού έχουν την εντολή του Ιησού Χριστού. Ο Χριστός έδωσε την εντολή στους Αποστόλους και στους διαδόχους τους, οι οποίοι, αφού είναι εντεταλμένοι να επιτελούν το Μυστήριο της Θείας Ευχαριστίας, έχουν τη δυνατότητα να τελούν όλα τα Μυστήρια και επομένως και της Εξομολογήσεως.

Ο Χριστός δεν υπέδειξε να γίνεται η εξομολόγηση σε μια εικόνα, αλλά στους ιερείς. Το πρόσωπο του πνευματικού, όποιο κι αν είναι, δεν μπορεί ούτε να προσθέσει ούτε να αφαιρέσει από τη δύναμη του Μυστηρίου, ου τελείται με τη Χάρη του Αγίου Πνεύματος.

β) Άλλοι προβάλλουν ως λόγο για τον οποίο δεν προσέρχονται στο Μυστήριο, το φόβο για την επανάληψη της αμαρτίας. Μια δικαιολογία που την ακούμε συχνά. Και ότι ο πιστός μεν θα προσέρχεται στην Εξομολόγηση με την απόφαση να αγωνισθεί για να αποφύγει την αμαρτία, είναι αναγκαίο και αυτονόητο στην ειλικρινή εξομολόγηση. Αλλά ο φόβος για την επανάληψη της αμαρτίας είναι πρόφαση «εκ του πονηρού». Οι πατέρες της Εκκλησίας χρησιμοποιούν την ενθαρρυντική προτροπή «πίπτ' έγειρε» (=πέφτεις – σήκω), που είναι άλλωστε και Ευαγγελική.

«Πίπτ' έγειρε» λένε οι Πατέρες, κατά τον άγιο Νικόδημο, για να βγάζουν τους ανθρώπους από το φόβο της απόγνωσης και όχι βέβαια για να τους κάνουν να αμαρτάνουν με την ελπίδα της Εξομολόγησις (Ιερομ. Γρηγορίου, Η Ιερά Εξομολόγησις, σελ. 152).

γ) Πολλοί εννοούν να αναβάλουν την Εξομολόγηση. Αλλά ποιος γνωρίζει πότε έρχεται για τον καθένα η ώρα του Θεού; «Γίνεσθε έτοιμοι» είναι η εντολή του Κυρίου μας (Ματθ. κδ΄, 24). Άλλωστε η ανάγκη να ζούμε μέσα στην αγάπη του Θεού, είναι όχι μόνο μεταθανάτια, αλλά ανάγκη του κάθε ώρα, αφού έξω από την αγάπη του Θεού ο άνθρωπος είναι τραγικός, αλύτρωτος.

δ) Είναι κάποιοι που διστάζουν να φθάσουν στην Εξομολόγηση από ντροπή. Ντρέπονται να καταθέσουν την ψυχή τους. «Να ντρέπεσαι να αμαρτάνεις, μην ντρέπεσαι να μετανοείς», γράφει ο Ιερός Χρυσόστομος, «διότι η αμαρτία είναι το τραύμα, η μετάνοια είναι το φάρμακο» (Βλ. οπ. π., σελ. 147)

Ζ. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑ

Το Μυστήριο της Εξομολογήσεως είναι πραγματική ευλογία και ύψιστη δωρεά του Θεού, για να μας

ελευθερώνει από τις ενοχές και τις τύψεις και ελευθερωμένους να μας οδηγεί στην πνευματική μας αναγέννηση και στην αγάπη του Θεού.

Είναι κρίμα αυτή τη δωρεά, αυτή την ευεργεσία, να την απορρίπτουμε ή να την αρνούμεθα, ή να την αναβάλλουμε, ή και να την εκλαμβάνουμε ως υποχρέωση και καθήκον. Εξομολόγηση = ύψιστη δωρεά και ευεργεσία της αγάπης του Θεού.